

Kuuje Kaanude de dooka dow hebuki ijini dow hebuki habaru bindaadu e dum vindaaka, waato FOI Act, 2011.

Things you need to know about the Freedom of Information Act (FOIA) 2011

ESSENTIAL ELEMENT OF THE FOIA ACT, 2011

1. Dookadum hokki koo moye bii be leydi ijini hebuki habaru bindaadum e dum vindaaka daga Oofisiijinyimbe di gomnati koo boo oofisiiji joodaniidi hoo re muudum, nden e dow non no habaru bindaadum dum e dum Vindaaka dum resira, koo boo no dum faamirantee.
2. Oofisiiji yimbe di gomnati e joodaniidi hoore muudum di nga daama di ngada no di ndesirta habaru bindaadum e dum Vindaaka dow no oofisiijin din ngaduraa e no di aryora e no di kuwirta e ko horii. Ngam dum wona koydum dow no dum hebirta habaru bindaadum e dum Vindaaka.
3. Dabbitoobeijini dow hebuki habaru bindaadum e dum Vindaaka kokka take go ddum dahlia feere dow hebuki habaru dum.
4. Oofisiiji yimbe di gomnati ngadaama doole anndina imihabaru feere feere bindaadum e dum Vindaaka daga 40 farni yeeso gondum to Maaji. Di kuutira laabi feere feere di suudu raadui o.
5. Wanyuki anndinki iri habaru bindaadum e dum vindaaka ngondum to mabbe e dow ko dooka du'um vi'l, too, non waday haalakan yaare kootu dow layfi haduku hebuki ijini dow hebuki habaru bindaadum e dum vindaake; non waday dum nyaama wadube non taara ceede N500,00
6. Dooka du'um e dum dow oofisiiji gomnati e joodaniidi hoore muudum fuu, waato oofisiiji kuutirooji ceede yimbe ngam kuwa kuude feere feere gadday de nya wruki yeeso yimbe.
7. To goddo yami ijini hebuki habaru bindaadum edum Vindaaka, too e haari o lokkee dum jawdumnden e dow yobuki ceede sadda.
8. Dooka du'um wadii laawol no be mbaawaajande e wumbe e jaraabe e wosbe kabirta habaru bindaadum e dum Vindaaka daga koo dume oofisiiji yimbe di gomnati e joodaniidi koore muudum to e be ngidi.
9. Haduki ijini hebuki habaru binda adum e dum Vindaaka koo halkuku dum koo fewuki dow maajum koo boo nder magum koo wayluki goddum daga

nder maajum, koo boo foondi wad'uki go'o daga ndermaajum too, foodii kiita dow hoore muudum dow ko dooka du'um vii.

10. Too nde haduki hebuki ijini hebuki habaru bindaadum e dum Vindaaka kiita dow waduki non dum yobuki ceede N500,000, waduki ko horii bo halkuki dum koo wayluki god'dum koo boo ittuki god'dum ga nder maagum e ko nanndi bo non, kiita kan woni gada non waday ndungu go'o e mabbaii nder suudu cural. Dum jabataa ceede ngam yoofe.
11. Dum nangii doole Oofis yimbe dum gomnati hocca huwoobe no heyi ngam tabbitinki e dum wada kuungal huwuki ko dooka du'um vii.
12. Dum hokkii gebe joweetati de dooka du'um de dum waata haduki hebuki ijini hebula habaru e dow daga to oofis yimbe dum gomnati.
13. Daliilaaji haduki ijini hebuki habaru dum dum sendaama gebe tati, har hawti e ko yaalani jonde Habaru dow gebe tati den hokkaama do'o ley;
  - a. Habaru kadeteedum dum doole dum wona go'o daga nder gebe joweetati de dooka du'um vii;
  - b. Cad'dum dum hokkuki habaru dum wadata doole dum vi'e, non hollay enjayri ko wadi dum hadi hakkuki habaru dum
  - c. Doole dum hokka daliila kew'dum dow ko hadi dum hokka ijini hebuki habaru bindaadum e dum vindaaka e dow daa yimbe kokkeedum koo-nde dum ko haani be kokke.
14. Dooka du'um wadii laawo no kiitotoobe ngadurta kiita nder jaw dum dow ko yaalani amduki e woodi ijini dow hebeki habaru bindaadum e fara Vindaaka.
15. Dooka du'um e hokka jaalorgal nder godde bigeeje to goddi dookaaji mbaawata hokkuki koo boo e ngeddootira.
16. Dooka du'um dum heelanto kokkufo habaru dum daga hallaneeki.
17. E dum wada doole oofisiiji fuu kokka habaru kuude mu'en koondeye hiteaande.
18. Iri habaru kaade dum dum njaareteedum to Oofis dum ardiido dow dookaaji, leydi, waato.
19. Dooka dum hokkii oofis ardiido dow dookaaji leydi, waato Attorney General bawde dow toleinki e no dooka dum huutinirte.

20. Hankomaa doole o hokka oofis ardiido dow dookaaji leydi waato Attorney Genral habaru koo ndeye hitaande dow no wadiri kuude muudum.
21. Dum wadii doole wadoobe dookaaji leydi, waato be National Assembly, be suba wobbbe faamanaybe kuugal dow no dooka du'um huutiniirte, nden e tabbi tinki yimbe e tokki ko dooka dum vi'l non no dum vi'iri Oofisiji fuu di haalakan yaali.

BENEFITS OF IMPLEMENTATING THE FOIA ACT

Bote huutiargo dooka a du'um FOI Act

1. E dum tabbitina kawtal hoore bibbe leydi e jabuki dookaaji gomnati, e siriji e kuude gomnati.
2. E dum sembidina kuugal demokaradiiya
3. E dum wada dum wada koo dume e njayri e no koo dume wadira e goo nga nder kuugal ardaare.
4. E dum tabbitina dum huutiri fii seddanajum dum um hebi ngam koomoye e koomoye naftoro.
5. E dum waddana yimbe hoolaare, nden e ngikku boddum nder kuugal, to oofisiji yimbe di gomnati e joodaniidi hoore muudum.
6. E dum hada yeeduki pewe wiki raa ko wangi nden e hokkuki habaru few re koo boo dow ko dum tabbitinaayi.
7. E dum dutta siya hoolaare nde wobbbe ngoodi dow goddo koo wobbbe koo boo goddum fii nder siyaasa.
8. E dum wadda jonde jam enyawruki yeeso dow huwango yimbe.
9. E dum wada leydi heba innde woodunde to gite yimbe leyde duuniyaaru har wade wobbbe daga godde leyde ngada ceede mu'en ngam kuwa kuude gaddooje nyawruki yeeso yimbe nder leydi ndin.
  - i. Dum wallay oofis yimbe dum gomnati e joodaniidum hoore muudum dum wada laawol no dum resiri ta habaru bindaadum e dum vindaaka dow no be kuwiri kaade mabbe feere feere.
  - ii. Dum wallay dow no dum resirta habaru mardum saman nder naa uura, waato data ngam yimbe to e ngoodi bukaata maajum, ke badum, nden dum wonay ko dum resata ngam

lincutuki, lincitoobe be anndai luggu ngal, e jangoobe jande lussunde e nde luggaa.

- iii. Dum heelanto kokkuɗo habaru ɗum daga hallaneeki
- iv. Dum wallay dow hebuki huwoobe to oofisiiji yimbe ɗin gomnati nga ɗoobe kuugal mu'en nde aadulaaku e goonga dow no be kuwiri kuude mabbe ɗe ardaare.
- v. Dum waɗay laawol no be sembida, waato wumbe e jaraabe e wosbe e be mbaawa jande no kebirta habaru bindaadum e ɗum Vindaaka ɗum.
- vi. Dum wallay kuugal waɗoobe dookaaji leydi tokke ngam ɗum waɗa ardaare woodunde nde goonga misaalu ebe EFCC, NHRC, Public Compliants Commission, Procurement Acts, eko nandi bo non.